

НАЦИОНАЛЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ИНСТИТУТ

ИНФОРМАЦИОНЕН БЮЛЕТИН

ГОДИНА XXIII, Брой 4, 2023

web: www.nssi.bg

Съдържание

Ивайло Иванов: Със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване се подобрява покупателната способност на доходите на българските пенсионери.....	3
Срещу опитите за неправомерно изплащане на обезщетения функционира система за контрол на фактическо и документално ниво.....	5
Интернет страницата на института е основен източник на информация за 78,6% от клиентите.....	8
Нараства броят на пенсиите, отпуснати при специални условия, най-голямо е увеличението им при пенсиите в намален размер.....	12
Промени в кръга на лицата с право на ранно пенсиониране, произтичащи от новия Закон за противодействие на корупцията.....	21
Над 43 хиляди осигурени лица са се възползвали от програмата на НОИ за профилактика и рехабилитация през 2023 г.....	23
НОИ е в синхрон с амбицията Европа да бъде първият дигитален континент в социалното осигуряване.....	26

НОИ

Презентация

Ивайло Иванов: Със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване се подобрява покупателната способност на доходите на българските пенсионери

Снимка: БТА

Държавното обществено осигуряване е система, от която всеки месец зависят доходите на над 2 милиона и 300 хиляди български граждани. Това са пенсионери, хора с увреждания, безработни лица, временно неработоспособни лица, майки, родители и осиновители. Затова и ръководството, и екипът на Националният осигурителен институт напълно осъзнават колко важна роля има Законът за бюджета на държавното обществено осигуряване за поддържане на материалното благополучие на българските граждани.

Казвайки това, бих искал да отбележа, че при подготовката на проекта на бюджет за 2024 г. сме се стремили на първо място да го съставим при постигане на пълно съответствие с изискванията на нормативната уредба и указанията на министъра на финансите.

Споменавайки целите на проектозакона, те са основно четири.

На първо място се цели гарантиране на законово заложените осигурителни права и задължения на българските граждани при спазване на принципа за равнопоставеност помежду им и баланс между техните интереси и интересите на осигурителите. Затова в приходната част на бюджета са планирани приходи от осигурителни вноски и неданъчни приходи в размер на малко под 12 милиарда и 884 милиона лева. В сравнение със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2023 г., общите приходи нарастват с малко над 1 милиард и 655 милиона

лева или 14,7 на сто. Промени в равнищата на осигурителните вноски няма, поради това приходите нарастват преди всичко поради причини, свързани с икономическата динамика и състоянието на пазара на труда. Влияние оказват и промените в размера на минималната работна заплата и предложените увеличения на някои нормативи. Във връзка с новия размер на минималната работна заплата, за минималните осигурителни доходи по икономически дейности и квалификационни групи професии е извършена актуализация само за онези позиции, за които т.нар. „минимален праг“ е под новия размер на минималната работна заплата. За тях е определен нов минимален доход, равен на 933 лв. Не е налагано административно увеличение при позициите с минимални доходи по-високи от 933 лв.

Другите нормативи, за които се предлага промяна, са минималният осигурителен доход за самоосигуряващите се лица и за регистрираните земеделски стопани и тютюнопроизводителите. Параметрите им през 2024 г. са подбрани така, че всички задължително осигурени физически лица да се осигуряват върху един и същ минимален осигурителен доход, без значение от вида на правоотношенията им или формата на стопанска дейност. Затова и минималният осигурителен доход за самоосигуряващите се лица и този за регистрираните земеделски стопани и тютюнопроизводители е равен на 933 лв., колкото е размерът на минималната работна заплата. Логиката е същата, както и тази, че за всички пенсионери, имащи изискуемия осигурителен стаж и възраст, има един и същ минимален размер на пенсията.

Защо бе предложено увеличение от 3400 лв. на 3750 лв. на максималния осигурителен доход? Това е наложителна стъпка, защото така се съхранява адекватността на краткосрочните и дългосрочните обезщетения за онези от работещите, осигуряваните на по-високи трудови доходи. При условие, че средният осигурителен доход за страната расте, задържането на максималния осигурителен доход означава, че бъдещата пенсия ще замести по-малък процент от дохода на осигурени на максимума лица. По-малка сума ще се насочи и към допълнителното задължително пенсионно осигуряване. Също така, при по-продължителни периоди на неработоспособност или при отпуск за бременност и раждане, ако трудовото възнаграждение е много по-голямо от осигурителния доход на лицето, сбъдването на риска ще означава по-силен спад в жизнения стандарт. С тези съображения се предлага и увеличаване на максималния размер на паричното обезщетение за безработица до 107,14 лв. дневно, което е 60% от новия размер на максималния осигурителен доход.

Посочените увеличения на нормативите водят до увеличение на разходите на работодателите за труд извън работната заплата. С цел постигане на баланс между интересите на осигурените лица и на осигурителите, в проектозакона е предложена промяна в режима на изплащане на паричните обезщетения при временна неработоспособност. От 2024 г. работодателите ще изплащат само първите два дни, а държавното обществено осигуряване ще участва от третия ден включително.

На второ място, цели се повишаване на осигурителната защита в синхрон с очакванията за икономическото развитие и динамиката на общото жизнено равнище в страната. В разходната част на бюджета са заложили 24 милиарда и 336 милиона лева, което е ръст от 2 милиарда и 542 милиона лева или 11,7 на сто спрямо закона за 2023 г. Нарастването се дължи най-вече на прилагането на т.нар. „швейцарско правило“, според което пенсиите за трудова дейност, отпуснати до 31 декември 2023 г., трябва да се увеличат от 1 юли с 11 на сто. Със същия процент се увеличават и минималните размери на пенсиите за трудова дейност, както и на пенсиите, несвързани с трудова дейност, и на добавките към тях. При допускане за средногодишен индекс на потребителските цени от 4,8 на сто, това увеличение гарантира реален ръст на средната пенсия от 6,9 на сто спрямо заложеното в закона за 2023 г. Следователно със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване става възможно подобряване на покупателната способност на доходите на българските пенсионери.

На трето място, цели се постигане на добре насочена към най-уязвимите групи защитени лица подкрепа, така че ресурсът да постига максимален резултат. Затова в проектобюджета е заложило увеличение на т.нар. „вдовишка добавка“ от 26,5 на сто до 30,0 на сто от пенсията на починалия съпруг или съпруга. Това увеличение е над осъвременяването на пенсиите и гарантира, че допълнителен ресурс ще бъде насочен към една от най-уязвимите групи сред българските граждани – най-възрастните хора, живеещи сами.

И на четвърто място, цели се да бъдат създадени условия за подобряване на финансовата автономност на системата. Видно е от представената по-горе информация, че общата сума на приходите от осигурителни вноски и неданъчни приходи нарастват по-бързо, отколкото общите разходи и предоставените трансфери. В резултат на това, независимо че трансферът за покриване на недостига от средства от 11 милиарда и 36 милиона лева расте в номинално изражение с около 811 милиона лева спрямо закона за 2023 г., неговият дял от сумата на общите разходи намалява от 46,9 на сто през 2023 г. до 45,3 на сто през 2024 г. Така че с проектозакона се създават условия осигурителните приходи да покриват по-голям дял от разходите за пенсии, обезщетения и помощи.

Материалът е резюме от представянето на проекта на Закон за бюджет на държавното обществено осигуряване за 2024 г. пред парламентарната Комисия по труда, социалната и демографската политика от управителя на НОИ Ивайло Иванов

Във фокус

Срещу опитите за неправомерно изплащане на обезщетения функционира система за контрол на фактическо и документално ниво

За 2022 г. са съставени ревизионни актове за начет на физически и юридически лица за причинените от тях щети на ДОО и са издадени разпореждания за възстановяване на неоснователно получени суми за осигурителни плащания за 12 706 703 лв.

Контролно-ревизионната дейност на Националния осигурителен институт (НОИ) е основна част от дейността на институцията, която има за цел да гарантира законосъобразността на отпусканите средства и правомерността на извършваните плащания за сметка на бюджета на държавното обществено осигуряване (ДОО) под формата на обезщетения за временна неработоспособност и майчинство, парични обезщетения за безработица, помощи за профилактика и рехабилитация и др. Благодарение на последователната и целенасочена политика по контрол на фактическо и документално ниво, а и като следствие на натрупания през годините професионален опит, в НОИ е изградена работеща организация, призвана да проследява и ограничава опитите за заобикаляне на нормативните правила, като проследява редица рискови фактори.

Сред основните похвати, които се прилагат от служителите, отговорни за контролно-ревизионната дейност, е извършването на планови и извънпланови ревизии на осигурителите (физически и юридически лица). При извършването на ревизиите се проверяват работодателите и физическите лица за причинените от тях щети на държавното обществено осигуряване за неправилно извършени осигурителни разходи. Целта на ревизиите е проверка на спазване на осигурителното законодателство и предотвратяването на неправомерно изплащане на парични обезщетения и помощи от ДОО, както и възможностите за незаконосъобразно облагодетелстване посредством документална или друга измама.

Един от способите за ефективна оценка на вариантите за заобикаляне на закона и своевременно ограничаване на възможностите за това от страна на служителите, отговарящи за контролно-ревизионната дейност, са т. нар. „рискови критерии“. Най-общо това са параметри, които помагат на добре обученото експертно око да улови в зародиш опитите за злоупотреба със средства на държавното обществено осигуряване чрез внимателно проследяване на извършените от съответния осигурител действия, свързани с отпускането и изплащането на паричните обезщетения.

Когато говорим за временната неработоспособност и майчинство, такъв критерий е „коэффициент на честота“. Той показва какъв е броят на лицата във временна неработоспособност поради общо заболяване на сто осигурени лица. Коэффициентът на тежест пък показва какъв е броят на загубените работни дни във временна неработоспособност поради общо заболяване на всеки сто осигурени лица. Сред важните фактори при оценката на риска попада още наличието на значителен брой на осигурени майки, получили парично обезщетение за бременност и раждане, спрямо общия брой на осигурените лица, както и значителният брой лица, получили парични обезщетения за временна неработоспособност, спрямо общия брой на осигурените лица.

Извънпланови ревизии се извършват задължително при откриване на производство по ликвидация или при откриване на производство по несъстоятелност. Такива могат да се извършват и при сливане и вливане на търговски дружества, промяна на собствеността и прекратяване на дейността на осигурителите. Възможност е такива да бъдат реализирани и на базата на постъпили в НОИ сигнали и жалби.

Резултати от контролно-ревизионната дейност в НОИ през 2022 г.

Анализът на контролно-ревизионната дейност в НОИ през миналата година показва, че за целият период от страна на служителите на институцията са извършени общо 6327 финансови ревизии, от които 4786 са приключили с ревизионни записки. Съставените ревизионни актове за начет са 1541, като установеният начет е в размер на малко над 3,5 млн. лв.

По отношение на влезлите в сила разпореждания по съставените ревизионни актове за начет и действията по тяхното събиране (погасяване) данните сочат, че от всички 1541 съставени ревизионни актове за начет към месец ноември 2023 г. напълно погасени са 1376 в размер на 678 686 лв. или 19,29% от общата сума.

Непогасените актове за начет са 139 за сумата от 2 801 839 лв. Голяма част от тях се обжалват от работодателите пред съдебните органи и се дължат на неправомерно изплатени средства от фонд „Безработица“ по постановленията на Министерския съвет, свързани със запазването на заетостта по време на пандемията с коронавирус.

Друг способ за установяване и събиране на неоснователно извършени плащания от държавното обществено осигуряване е издаването на разпореждания по реда на КСО. Контролните органи във всяко териториално поделение на НОИ (ТП на НОИ) издават разпореждания за неоснователно получени суми за осигурителни плащания, които се възстановяват от лицата, които са ги получили, заедно с дължимата лихва. По този ред се събират неправомерно получени парични обезщетения за временна неработоспособност, бременност и раждане и отглеждане на малко дете. Суми за пенсии и парични обезщетения, неоснователно изплатени за периоди след смъртта на правоимащото лице, се събират от лицето, което ги е получило, или солидарно от наследниците. По същия ред се издават и разпореждания за неправомерно получени парични обезщетения за безработица.

Данните за 2022 г. за влезлите в сила разпореждания и предприетите действия по тяхното събиране (погасяване) показват, че през миналата година са издадени общо 12 945 разпореждания за 9 187 624 лв., от които към месец ноември 2023 г. са погасени 11 404 броя разпореждания за 6 084 882 лв., което представлява 66,23% от общата сума.

На базата на съставените ревизионни актове за начет и издадените разпореждания за неоснователно получени суми за осигурителни плащания има съставени по Закона за административните нарушения и наказания 830 актове за установяване на административно нарушение на физически лица и 131 имуществени санкции. Издадените наказателни постановления на физически лица са 716 (86,27% от всички актове), а тези за имуществени санкции са 52 (39,69% от всички наложени санкции). Сключени са 89 споразумения в размер на 7 630 лв., като събираемостта по споразуменията е 73,39%.

Общият размер на наложените глоби е 134 225 лв., а на събраните суми от тях 78 234 лв. или 58,29% събираемост. Събираемостта при наложените имуществени санкции е близо 37%, тъй като те са за общо 26 500 лв., а са събрани 9 800 лв.

Установените задължения от контролните органи на НОИ, се събират най-вече чрез заповед в банките по сметките на длъжниците и на свързани с тях лица за вземания на държавното обществено осигуряване и изпълнение върху движимите или недвижимите вещи на длъжниците и вземанията им към трети лица по реда на Данъчно-осигурителния процесуален кодекс.

Както се вижда, в задълженията на контролно-ревизионната дейност е включено както предотвратяването на опитите за неправомерно изплащане на парични обезщетения, така и предприемането на съответните действия за събиране на дължимите суми, съставени като резултат от доказана злоупотреба с обществени средства. Целта е една - когато има допуснати нарушения, да бъде установена и потърсена съответната административно-наказателна отговорност.

Материалът е подготвен от Тенчо Тенчев, началник на отдел „Методология на осигуряването и контрол“

Ето как политиката на контрол в системата на НОИ намира материален израз в практиката на териториалното поделение на института в Смолян.

Във връзка с доказано фиктивно осигуряване на 57 лица в испански осигурител е установено, че от страна на ТП на НОИ - Смолян на 40 лица неправомерно са изплатени парични обезщетения за безработица в размер на 264 157 лв., като сумата се явява нанесена щета на ДОО и е изплатена само за част от периода, определен в постановените административни актове.

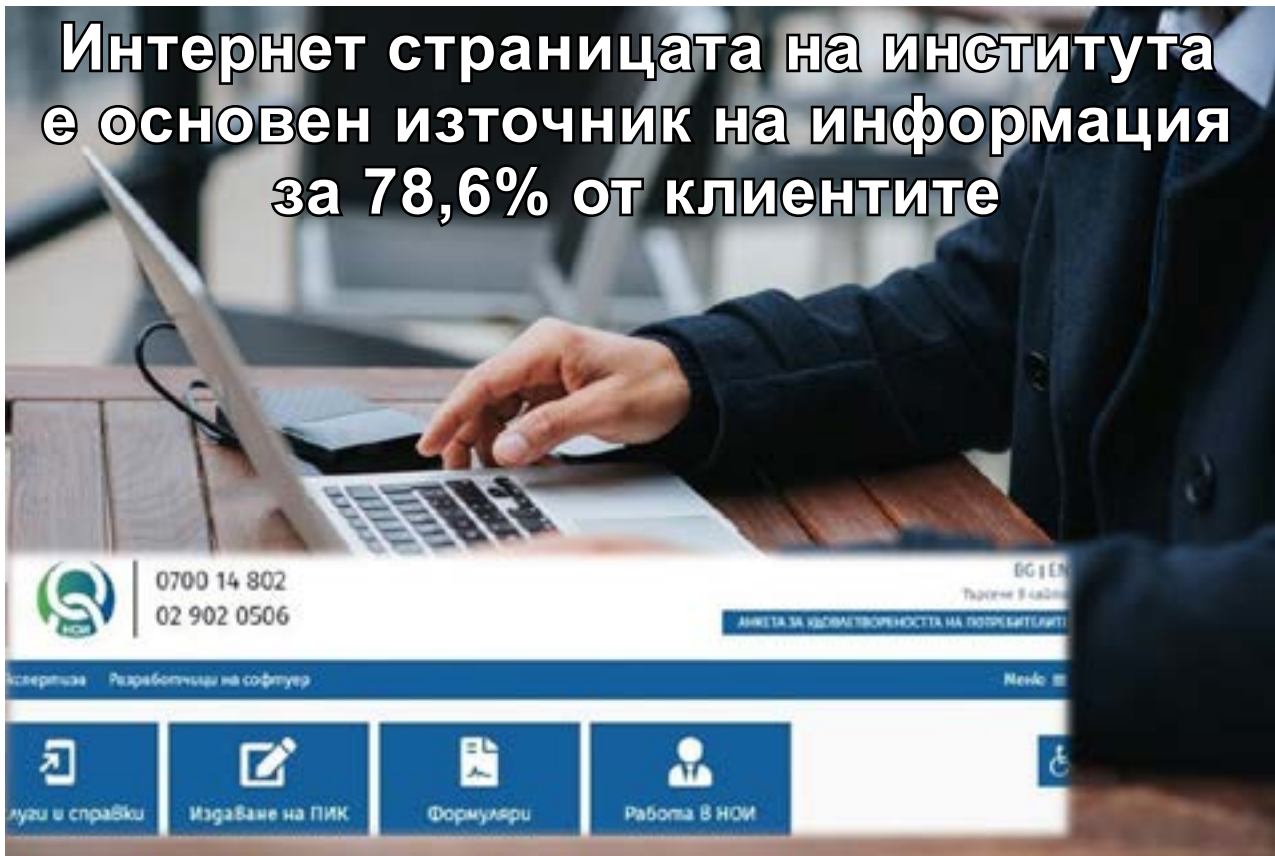
Полученият доклад от Инспекция по труда и социалната сигурност/Провинциална инспекция по труда и социалната сигурност на Бургос има окончателен характер и се отнася за общо 66 лица с анулиран период на осигурена заетост. Депозирани заявления за отпускане на обезщетение за безработица в териториалното поделение са 57. За 40 от тях през 2022 г. са постановени разпореждания за възстановяване на неоснователно получени суми съгл. чл. 114, ал. 3 от КСО. Сумата по издадените разпореждания е в размер на 377 684 лв. (главница 264 157 лв. и лихва в размер на 113 527 лв.).

В резултат на предприетите адекватни действия от страна на длъжностните лица са предотвратени неправомерни плащания в размер на 518 504 лв., представляващи неизплатената сума за обезщетенията в размер на 356 204 лв. за въпросните четиридесет лица и приблизително 162 300 лв. за другите 17 лица, за които има постановени разпореждания за отказ за отпускане на парично обезщетение. Цялостната предотвратена щета на бюджета на ДОО за тези 57 лица от ТП на НОИ – Смолян и за още девет лица, депозирали заявления в други териториални поделения, в резултат на извършена документна измама в особено големи размери, установена в системата на НОИ, се доближава до един милион лева.

Към настоящия момент 31 лица изцяло са погасили задължението си, а девет – частично. Възстановената сума в бюджета на ДОО е в размер на 344 328.37 лв., представляваща главница, лихва към датата на постановяване на разпорежданията и допълнително начислена лихва до погасяване на задължението. Остатъкът за погасяване на задълженията е в размер на 47 811,77 лв., за което са предприети съответните действия за събиране.

Справката е предоставена от ТП на НОИ - Смолян

Анкета за удовлетвореността на потребителите от услугите на НОИ

Предоставянето на висококачествени административни услуги и нарастването на потребителската удовлетвореност е основна стратегическа цел на Националния осигурителен институт (НОИ). Тя се постига чрез оперативното управление на услугите в центровете за административно обслужване и непрекъснато разширяване на обхвата и достъпността на електронните услуги.

Анкетното проучване се утвърди като надежден инструмент за обратна връзка с клиентите, ползващи административните услуги на НОИ, за своевременно отчитане на нагласите им и въвеждане на иновации в обслужването. Проучването се провежда ежегодно чрез електронна анкета, която се публикува на интернет страницата на института. През 2023 г. електронният въпросник получи над 5000 отговора, с което се гарантира необходимата статистическа представителност на резултатите. Методиката на проучването позволява да се съпоставят резултатите с тези от предходните години, да се направи анализ на ефективността на мерките, предприети в сферата на административното обслужване, и да се планират проекти и дейности за развитие.

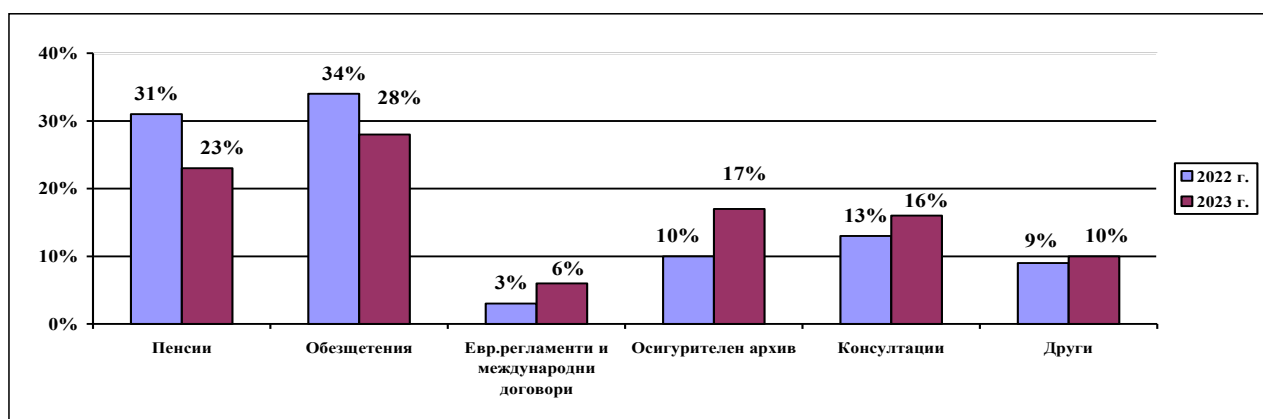
Анкетата дава информация за разпределението на клиентите според вида на използваните административни услуги - отпускане и изплащане на пенсии и обезщетения, достъп до осигурителния архив на НОИ, консултации и други. Всяка една от тях се оценява по девет основни индикатора:

1. Качество на административната услуга;
2. Време за изчакване в приемните;
3. Време за отпускане на обезщетенията;
4. Достъпност на информацията;
5. Етично поведение на служителите;
6. Иновативност в обслужването;
7. Качество на електронните услуги;
8. Качество на електронната страница;
9. Качество на телефонните комуникации.

Част от изброените индикатори са свързани със спазване на утвърдени стандарти, нормативни правила и процедури за административно обслужване, които обективно предопределят впечатленията на потребителите. Същевременно във всяка годишна анкета се включват и актуални въпроси за поведенческите аспекти на обслужването, информираността и индивидуалните впечатления на клиентите, които зависят пряко от личния контакт. Специален акцент се поставя върху оценките на потребителите за иновативността, дигитализацията и алтернативните форми за предоставяне на услуги.

Една от трайните и устойчиви тенденции е ежегодното увеличаване на клиентите, които използват само електронни административни услуги и не посещават приемните в Центровете за административно обслужване. Делът им достигна 12%. Това се дължи главно на достъпността и качеството на електронните услуги в НОИ.

Центровете за административно обслужване остават най-важната форма за контакт с институцията. Поне веднъж годишно са ги посещавали близо 88% от анкетираните клиенти. През последните години постепенно намаляват посещенията, които са свързани с пенсии и краткосрочни обезщетения по българското законодателство. Това кореспондира с ефекта от внедряването на нови електронни административни услуги, непрекъснатото актуализиране на електронните справки и калкулатори за изчисляване на прогнозния размер на пенсиите и обезщетенията. От друга страна, посещенията, свързани с пенсии и обезщетения по европейските регламенти и международните договори, нарастват почти два пъти спрямо предходната година. Рязко се увеличава и делът на услугите, свързани с информация от осигурителния архив на НОИ, където се съхраняват вестомости на прекратените осигурители без правопреемник (от 9% през 2022 г. на 16% през 2023 г.). Промените отразяват тенденциите в международната и вътрешната мобилност на осигурените лица и сигнализират за необходимостта през следващите години да се предвиди адекватен административен капацитет за тези услуги, достатъчен брой фронт офиси и обслужващ персонал.

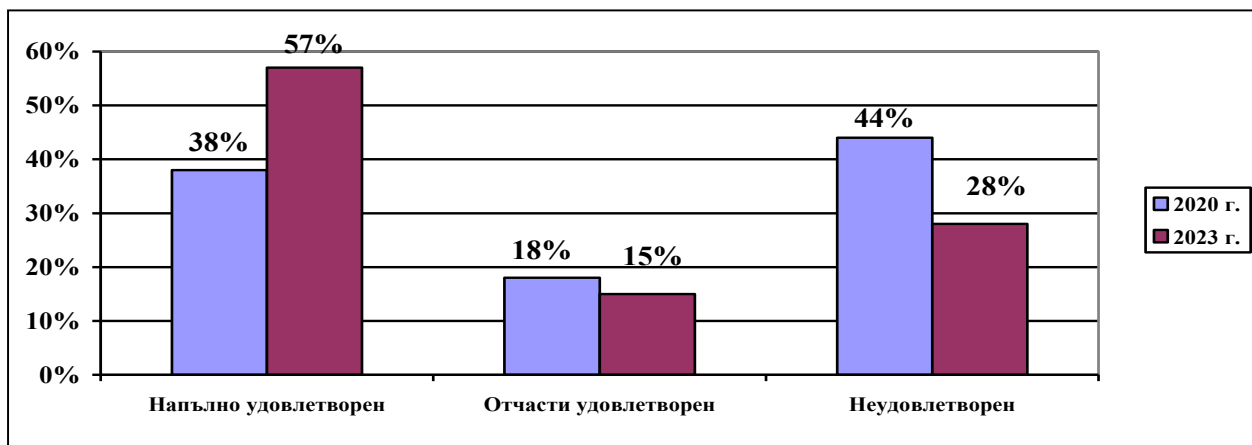

Фиг. 1: Разпределение на клиентите по вид на използваните услуги

Общата оценка за качеството на административните услуги поддържа относително добро равнище с около 68% удовлетворени потребители, като в приемните за пенсии делът им е 66,7%, а в приемните за краткосрочни обезщетения – 70%.

Респондентите оценяват времето за оказване на услугата по два показателя – „престой в приемните“ и „период за отпускане на обезщетението“. Първият е съществена част от общата оценка за качеството на административното обслужване. Вторият индикатор е свързан с оперативната цел за съкращаване на времето за обработка на документите и избягване на закъснения над законоустановения срок.

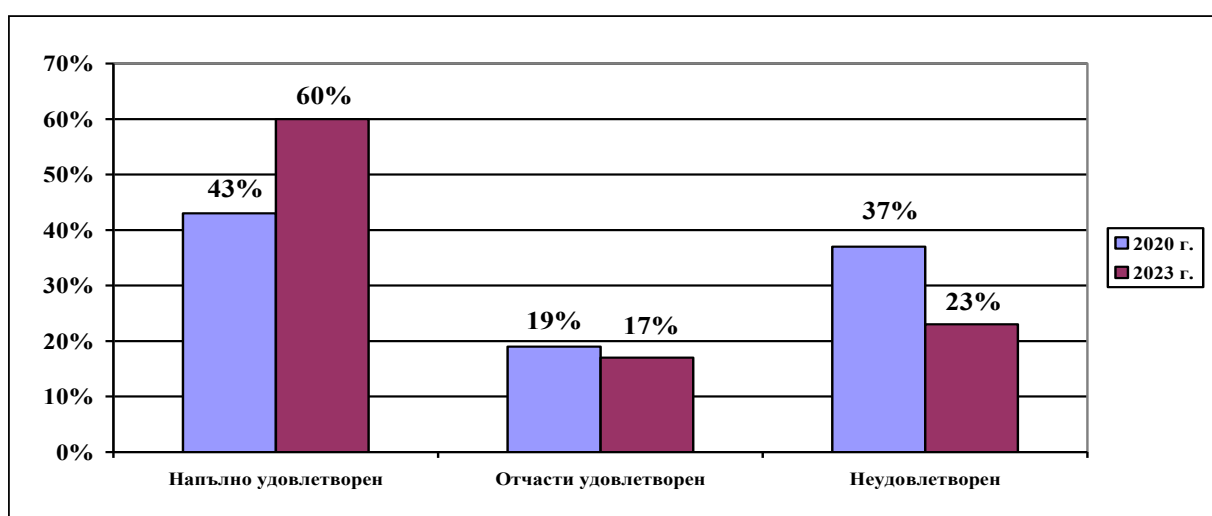
Анкетата потвърждава позитивната тенденция към все по-експедитивно обслужване на клиентите. Делът на лицата, които са удовлетворени от времето за оказване на услугата остава на доста високо равнище (над 70%). Над две трети от посетителите намират за добре визуализирана насочващата информацията за услугите в приемните. Неудовлетвореността е свързана предимно с пропускателната способност на гишетата и опашките пред тях. Данните на Фиг. 2 показват, че през последните години Центровете за административно обслужване се адаптират към изискванията на осигурените лица и осигурителите и подобряват организацията на обслужването.

Фиг.2: Оценки за времето, изразходвано за оказване на услугата

Основно предизвикателство остава времето за обработка на документите, изчисляване и отпускане на обезщетенията. Според субективната преценка на бенефициентите, в 39% от случаите те са получили обезщетенията си със закъснение. Тази преценка не винаги се основава на познаване на нормативно установените максимални срокове, но при всички случаи е индикатор за разминаване с очакванията на клиентите. Отчитайки този проблем НОИ активно работи за оптимизиране на работните процеси, в т.ч. и чрез усъвършенстване на комуникационната и технологична среда, ускоряване на информационния обмен и автоматизиране на достъпа до регистрите на други държавни администрации.

Поведението на служителите получава най-висока оценка сред елементите на доброто административно обслужване. Удовлетворени са над 77 % от клиентите. Делът на лицата с най-висока оценка „напълно удовлетворен“ е с 19 процентни пункта по-висок в сравнение с оценката през 2020 г. (Фиг.3). Специално внимание се обръща на действия, които могат да се изтълкуват като корупционен натиск. В най-широк контекст анкетата дава информация за всички възможни нарушения на професионалната етика от страна на държавните служители, а не само до юридическата дефиниция на термина „корупция“ като злоупотреба с цел лично облагодетелстване. Приоритетното предоставяне на услуга на приятелски начала също може да се приеме за корупция според респондентите. През 2023 г. около 15% от анкетираните посочват че са били свидетели на подобни практики.

Фиг.3: Оценка на поведението на служителите

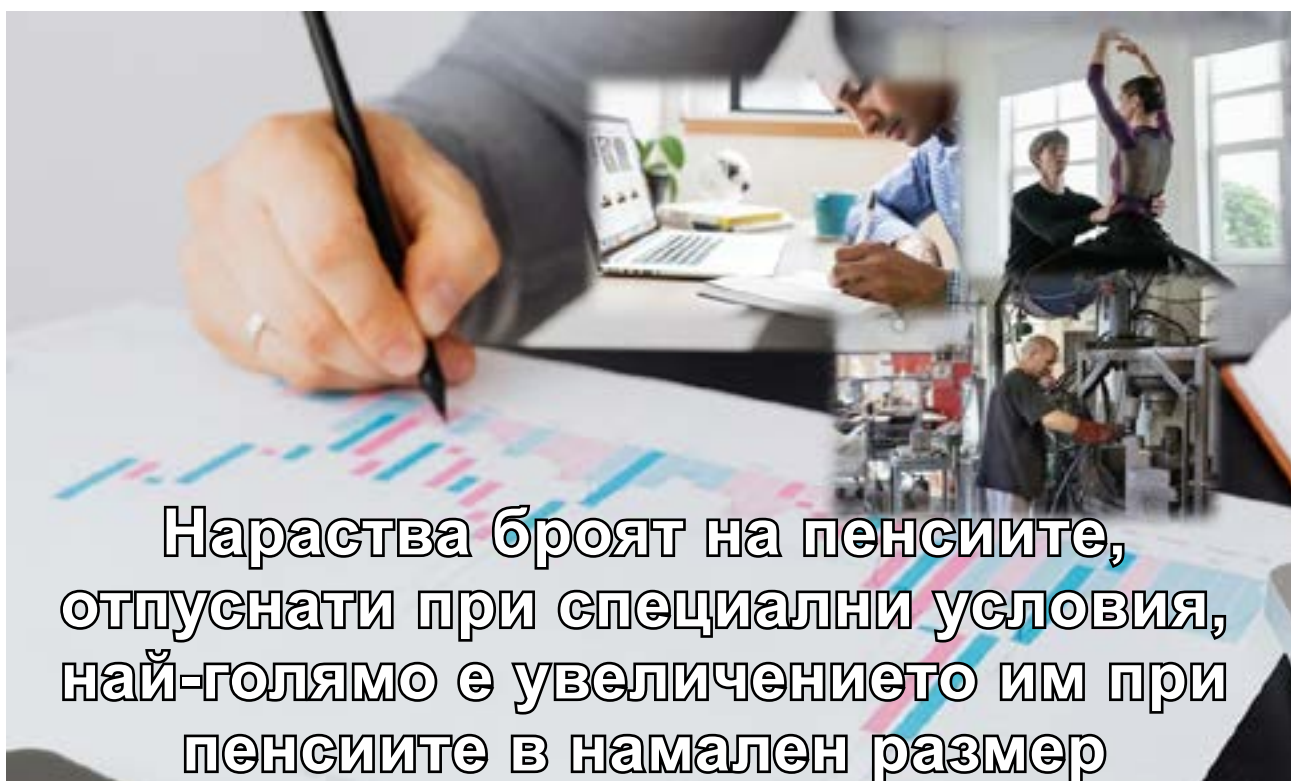
На въпроса дали считат, че НОИ въвежда **иновативни услуги и форми за обслужване**, положителен отговор дават 75% от респондентите.

Близо 90% от клиентите на НОИ редовно използват **електронните услуги и справки**, които са достъпни чрез интернет страницата на института. Както и през предходните години, оценката на анкетираните за този вид услуги остава висока. Удовлетворени са 73,7% от потребителите. Позитивният тренд се потвърждава и от данните за потребителската активност на **интернет страницата на НОИ**. Тя е основен източник на информация за 78,6% от клиентите на НОИ. От тях 70% са напълно удовлетворени от функционалността и съдържанието.

Телефонните консултации и справки са важен канал за комуникация с клиентите. През тази година той изигра ключова роля за информиране на клиентите и провеждане на целеви кампании за разясняване на актуални промени в осигурителното законодателство. В началото на годината функционираше допълнителна гореща линия за пенсионни консултации. Над 53% от анкетираните лица са използвали услугите на Контактния център на НОИ през 2023 г., като делът им е с десет процентни пункта по-висок в сравнение с предходната година. Нивото на потребителската удовлетвореност е 61% и е по-ниско в сравнение с останалите услуги. Основен проблем за потребителите, които са останали неудовлетворени, е продължителното изчакване за свободен оператор.

Анкетата очертава като основно предизвикателство необходимостта от актуална и достъпна информация за осигурителните права и осигурителния статус на потребителите. Популяризирането на алтернативните канали за връзка с НОИ чрез интернет, електронния обмен и активната комуникационна програма са част от общата стратегия за повишаване на клиентската удовлетвореност.

Материалът е подготвен от Теодора Нончева, директор на дирекция „Обществени комуникации“

Нараства броят на пенсиите, отпуснати при специални условия, най-голямо е увеличението им при пенсиите в намален размер

Личната пенсия за осигурителен стаж и възраст (ОСВ), отпусната при условията на чл. 68, ал. 1-2 от Кодекса за социално осигуряване (КСО), е основният вид пенсия, който се отпуска от фонд „Пенсии“ на държавното обществено осигуряване (ДОО). Тя се получава от най-голям брой пенсионери и заема най-висок дял в разходите за пенсии от фонда. За по-кратко в настоящия анализ е наричана още „**пенсия с пълен осигурителен стаж**“ или „**пенсия по общия ред**“. Този вид пенсия се отпуска при придобиване на определен осигурителен стаж и навършване на определена възраст.

В КСО обаче съществуват и редица разпоредби, регламентиращи придобиване право на пенсия от ДОО при други (специални) условия (Таблица №1). На базата на тези разпоредби се отпускат следните видове пенсии:

- Пенсии при непълен осигурителен стаж (чл. 68, ал. 3 от КСО) – отпускат се на лица при навършена определена възраст и при недостигащ осигурителен стаж за придобиване право на пенсия за ОСВ по общия ред. За този вид пенсия изискуемата възраст е по-висока от възрастта, необходима за отпускане на пенсия при пълен осигурителен стаж, но за сметка на това изискуемият минимален действителен осигурителен стаж е едва 15 години;
- Пенсии в намален размер (чл. 68а от КСО) – отпускат се на лица, които притежават изискуемия за отпускане на пенсия по общия ред осигурителен стаж и им остава до една година до навършването на необходимата възраст по същата разпоредба;
- Пенсии за осигурителен стаж и възраст на балерини, балетисти или танцьори в културни организации (чл. 69а от КСО). Продължителността на изискуемия осигурителен стаж и необходимата навършена възраст за отпускането на този вид пенсии са по-ниски от продължителността на стажа и навършената възраст, необходими за придобиване право на пенсия по общия ред;
- Пенсии за ОСВ за лица, полагали труд при условията на първа, втора категория или при условията на подземен труд (чл. 69б от КСО). И за този вид пенсии продължителността на изискуемия осигурителен стаж и необходимата навършена възраст са по-ниски в сравнение с тези, необходими за придобиване право на пенсия по общия ред.

Таблица № 1. Нормативни условия за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст през 2022 г. според вида на пенсията

Вид пенсия за осигурителен стаж и възраст	Жени			Мъже		
	Възраст	Стаж		Възраст	Стаж	
Пенсия при пълен осигурителен стаж (чл. 68, ал. 1-2)	61 г. и 10 м.	36 г. 2 м.		64 г. 5 м.	39 г. 2 м.	
Пенсия при непълен осигурителен стаж (чл. 68, ал. 3)	66 г. 10 м.	15 г.		66 г. 10 м.	15 г.	
Пенсия в намален размер (чл. 68а)	До 1 година по-рано от възрастта по чл. 68, ал. 1	36 г. 2 м.		До 1 година по-рано от възрастта по чл. 68, ал. 1	39 г. 2 м.	
Пенсия на балерини, балетисти и танцьори с осигурителен стаж в културни организации (чл. 69а)	43 г. 10 м.	25 г.		43 г. 10 м.	25 г.	
Пенсии за ОСВ по чл. 69б	Жени			Мъже		
	Възраст	Стаж от съответната категория	Сбор от осигурителен стаж и възраст	Възраст	Стаж от съответната категория	Сбор от осигурителен стаж и възраст
Пенсия за работили при условията на I-ва категория труд (чл. 69б, ал. 1)	50 г.	10 г.	94	53 г. 10 м.	10 г.	100
Пенсия за работили при условията на II-ра категория труд (чл. 69б, ал. 2)	55 г.	15 г.	94	58 г. 10 м.	15 г.	100
Пенсия за работили в условията на подземен труд (чл. 69б, ал. 3)	48 г. 2 м.	10 г.	90	53 г. 2 м.	10 г.	90
Пенсия за работили в условията на подземен труд и освободени от длъжност на основание чл. 328, ал. 1, т. 1 и 2 от КТ (чл. 69б, ал. 4)	46 г. 2 м.	10 г.	90	46 г. 2 м.	10 г.	90

Целта на настоящия анализ е да изследва и представи в динамика ключовите показатели, свързани с личните пенсии за осигурителен стаж и възраст, изплащани от фонд „Пенсии“ и отпуснати при изключение от условията на пенсиониране по общия ред за периода 2019-2022 г. Анализът показва какъв е броят на тези пенсии и какъв е разходът за тях. Обърнато е внимание на дела им от всички лични пенсии за ОСВ, изплащани от фонда, както и на средните им показатели (среден месечен размер, средна възраст на пенсиониране и среден осигурителен стаж), съпоставени със средните показатели на пенсията, отпусната при пълен осигурителен стаж.

Брой на личните пенсии за осигурителен стаж и възраст, отпуснати при специални условия на пенсиониране от фонд „Пенсии“

Общият брой на личните пенсии за ОСВ, изплащани от фонд „Пенсии“ (в т.ч. пенсии, отпуснати по общия ред) за периода 2019-2022 г. намалява. Ако в края на 2019 г. пенсиите са 1 500 620, то в края на 2022 г. те вече са 1 420 640 или с 5,3% по-малко. Основна причина за това е намалението с 10,6% на броя на личните пенсии за ОСВ, отпуснати по общия ред, които за периода са със 130 012 пенсии по-малко (1 221 963 в края на 2019 г. и едва 1 091 951 в края на 2022 г.). Това се дължи на плавното покачване от началото на всяка календарна година на изискуемите за отпускането на този вид пенсия осигурителен стаж и навършена възраст.

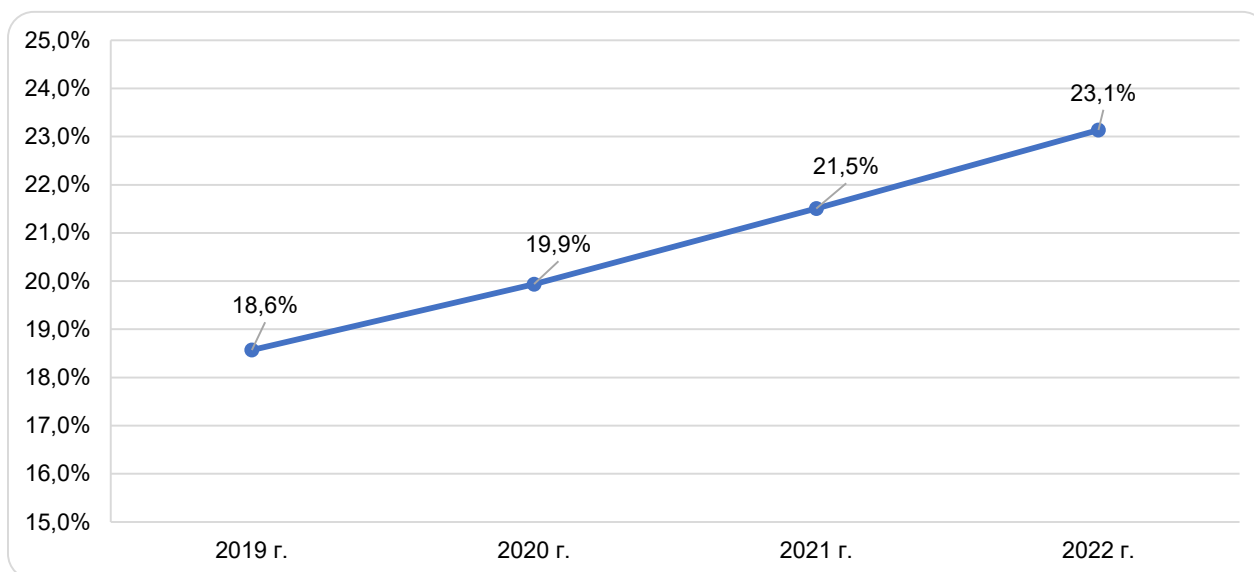
При останалите видове лични пенсии за ОСВ, изплащани от ДОО и отпуснати при специални условия, се наблюдава

обратната тенденция. Техният брой за разглеждания период нараства (Таблица №2), като най-голямо увеличение в абсолютна стойност се наблюдава при пенсиите с непълнен осигурителен стаж, а в процентно изражение – при пенсиите в намален размер.

Таблица № 2. Брой на личните пенсии за ОСВ, отпуснати при специални условия на пенсиониране и изплащани (към 31.12. на съответната година) от фонд „Пенсии“ на ДОО в периода 2019-2022 г.

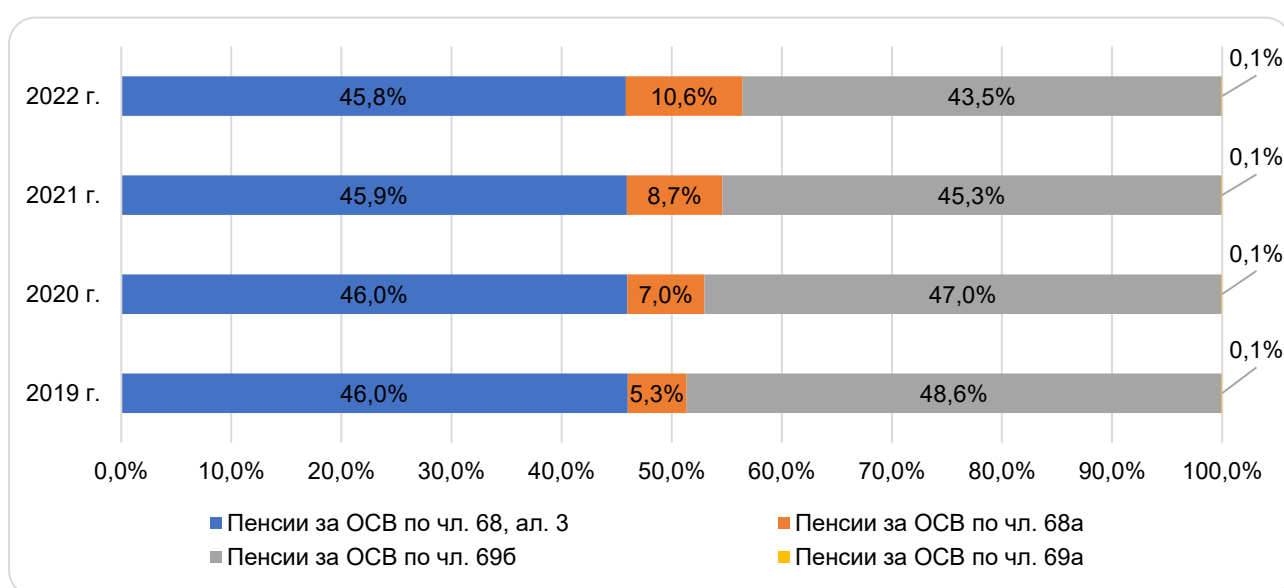
Вид на пенсията	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	Разлика 2022 г. спрямо 2019 г.	
					брой	%
Пенсии за ОСВ при непълнен осигурителен стаж (чл. 68, ал. 3)	128 174	136 313	142 536	150 674	22 500	17,6
Пенсии за ОСВ в намален размер (чл. 68а)	14 901	20 727	26 927	34 816	19 915	133,6
Пенсии за ОСВ на балерини, балетисти и танцьори с осигурителен стаж в културни организации (чл. 69а)	172	182	195	207	35	20,3
Пенсии за ОСВ за лица, полагали труд при условията на първа, втора категория или при условията на подземен труд (чл. 69б)	135 410	139 308	140 679	142 992	7 582	5,6
ОБЩО	278 657	296 530	310 337	328 689	50 032	18

Както е видно от данните в таблицата, общият брой на личните пенсии за ОСВ, отпуснати при специални условия на пенсиониране, се увеличава за периода с 50 032 пенсии или с 18,0%. Освен като брой, те се увеличават и като дял в структурата на личните пенсии за ОСВ, изплащани от фонд „Пенсии“, за сметка на дела на пенсията, отпуснати при пълнен осигурителен стаж (Фиг. 1).

Фиг. 1: Динамика на дела на личните пенсии за ОСВ, отпуснати при специални условия на пенсиониране от всички лични пенсии за ОСВ, изплащани от фонд „Пенсии“ в периода 2019-2022 г.

В съвкупността на личните пенсии за ОСВ, отпуснати при специални условия на пенсиониране от фонд „Пенсии“ на ДОО, най-голям дял през 2022 г. заемат пенсиите при непълен осигурителен стаж (Фиг. 2). На второ място са пенсиите на лицата, полагали труд при условията на първа, втора категория или при условията на подземен труд, следвани от пенсиите в намален размер. За разглеждания период именно пенсиите в намален размер отбелязват двукратно увеличение, което показва, че нараства броят на хората, които при наличие на необходимия осигурителен стаж, но при недостиг (до една година) на възраст за придобиване право на пенсия в пълен размер се възползват от възможността да получат пенсия в намален размер.

Фиг. 2: Структура на личните пенсии за ОСВ, отпуснати при специални условия на пенсиониране от фонд „Пенсии“ в периода 2019-2022 г.

Общият брой на новоотпуснатите лични пенсии за ОСВ от фонд „Пенсии“ (вкл. отпуснатите по общия ред) за периода от 2019 г. до 2022 г. бележи ръст от 4,8% (от 49 659 през 2019 г. до 52 048 през 2022 г.). Почти половината от тях са пенсии, отпуснати при специални условия на пенсиониране, чийто дял нараства за периода от 47,3% на 49,3%.

Броят на новоотпуснатите при специални условия на пенсиониране лични пенсии за ОСВ и разпределението им по видове са представени в Таблица №3. От нея е видно, че най-много са пенсиите, отпуснати при непълен осигурителен стаж, като за разглеждания период те нарастват с 1058 или с 9,6%. С най-голям ръст както в абсолютно, така и в процентно изражение, са пенсиите в намален размер – с 1915 или с 36,0%.

Таблица № 3. Брой на новоотпуснатите лични пенсии за ОСВ при специални условия на пенсиониране от фонд „Пенсии“ в периода 2019-2022 г. (бр.)

Вид на пенсията	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	Разлика 2022 г. спрямо 2019 г.	
					брой	%
Пенсии за ОСВ при непълен осигурителен стаж (чл. 68, ал. 3)	10 985	10 109	11 294	12 043	1 058	9,6
Пенсии за ОСВ в намален размер (чл. 68а)	5 317	5 317	5 894	7 232	1 915	36
Пенсии за ОСВ на балерини, балетисти и танцьори с осигурителен стаж в културни организации (чл. 69а)	21	11	14	12	-9	-42,9
Пенсии за ОСВ за лица, полагали труд при условията на първа, втора категория или при условията на подземен труд (чл. 69б)	7 160	6 414	6 069	6 237	-923	-12,9
ОБЩО	23 483	21 851	23 271	25 524	2 041	8,7

Разходи за лични пенсии за ОСВ, отпускати при специални условия на пенсиониране от фонд „Пенсии“

Общият годишен разход за изплащане на лични пенсии за ОСВ от фонд „Пенсии“ (вкл. отпускатите по общия ред) за периода от 2019 г. до 2022 г. се увеличава с 4 807 859,5 хил. лв. или с 65,4%. Разходите за изплащане на лични пенсии за ОСВ, отпускати при специални условия на пенсиониране, са 2 628 483,7 хил. лв. през 2022 г., което показва нарастване с 1 342 220,1 хил. лв. спрямо 2019 г. или почти два пъти (Таблица №4). Делът на тези разходи нараства в общата съвкупност на разходите за лични пенсии за ОСВ от фонд „Пенсии“ от 17,5% през 2019 г. до 21,6% през 2022 г., което е за сметка на намаляване на дела на разходите за пенсии, отпускати с пълен осигурителен стаж. Това се дължи на увеличението на броя на пенсионерите, пенсионирали се при специални условия - с 18,0% за разглеждания период.

Разходите за пенсии в намален размер отбелязват съществен ръст. Тези пенсии се отпускат от началото на 2016 г., като броят на лицата, които упражняват правото си на пенсия „предсрочно“ до една година по-рано от навършване на изискуемата възраст, ежегодно нараства, въпреки че пенсията се получава в намален размер пожизнено. Това води до увеличение на броя на пенсионерите 2,3 пъти и до четирикратното увеличение на разхода за тези пенсии през 2022 г. спрямо 2019 г.

Като абсолютна сума най-голямо е увеличението при разходите за пенсии за полагащите труд при условията на първа, втора категория или при условията на подземен труд – от 845 225,2 хил. лв. през 2019 г. те нарастват до 1 498 743,0 хил. лв. през 2022 г. или със 77,3%.

Над два пъти са нараснали разходите за пенсии, отпуснати при непълен осигурителен стаж. Увеличава се и броят на хората, на които не им достига осигурителен стаж и се пенсионира по този ред, затова и делът на разходите за този вид пенсия от общите разходи за пенсии нараства от 28,9% през 2019 г. на 31,6% през 2022 г.

Таблица № 4. Разходи за пенсии за ОСВ, отпуснати при специални условия на пенсиониране от фонд „Пенсии“ в периода 2019-2022 г. (хил. лв.)

Вид на пенсията	2019 г.		2020 г.		2021 г.		2022 г.		Разлика 2022 г. спрямо 2019 г.	
	хил. лв.	дял	хил. лв.	дял	хил. лв.	дял	хил. лв.	дял	хил. лв.	%
Пенсия при непълен осигурителен стаж (чл. 68, ал. 3)	372 053,10	28,90%	457 200,50	29,00%	613 214,80	30,40%	829 354,70	31,60%	457 301,50	122,90%
Пенсия в намален размер (чл. 68а)	68 270,90	5,30%	115 738,00	7,30%	186 173,80	9,20%	298 831,50	11,40%	230 560,60	337,70%
Пенсия на балерини, балетисти и танцьори с осигурителен стаж в културни организации (чл. 69а)	714,4	0,06%	903,9	0,06%	1 161,90	0,06%	1 554,60	0,06%	840,2	117,60%
Пенсия за лица, полагащи труд при условията на първа, втора категория или при условията на подземен труд (чл. 69б)	845 225,20	65,70%	1 002 856,60	63,60%	1 217 645,40	60,30%	1 498 743,00	57,00%	653 517,80	77,30%
ОБЩО	1 286 263,70	100,00%	1 576 699,00	100,00%	2 018 195,90	100,00%	2 628 483,70	100,00%	1 342 220,10	104,40%

Среден месечен размер на личните пенсии за ОСВ, отпуснати при специални условия на пенсиониране от фонд „Пенсии“

Данните за средните размери на пенсиите са представени в Таблица №5. С най-висок среден размер са личните пенсии, отпуснати на лица, полагащи труд при условията на първа, втора категория или при условията на подземен труд. Достигнатият през 2022 г. среден размер от 882,20 лв. е с 22,7% по-висок от този на пенсията, отпусната при пълен осигурителен стаж. С най-ниски размери са пенсиите, отпуснати при непълен осигурителен стаж. Техният среден размер през 2022 г. е 473,76 лв. и е с 34,1% по-нисък от размера на пенсиите, отпуснати по общия ред, като това се дължи на по-малкия придобит осигурителен стаж от лицата с този вид пенсии. Стаж, който участва във формулата за изчисляване на размерите на пенсионните плащания.

За периода 2019-2022 г. най-голямо нарастване в абсолютна стойност се наблюдава при средния размер на пенсиите на категорияните работници (с 353,24 лв.), а в процентно изражение – при пенсиите с непълен осигурителен стаж (с 88,4%).

Таблица № 5. Среден месечен размер на личните пенсии за ОСВ, отпуснати от фонд „Пенсии“, разпределени по видове пенсии за периода 2019-2022 г.

Вид на пенсията	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.	Разлика 2022 г. спрямо 2019 г.	
					лева	%
Пенсия при пълен осигурителен стаж (чл. 68, ал. 1-2)	410,26	469,01	572,37	719,11	308,86	75,3
Пенсия при непълен осигурителен стаж (чл. 68, ал. 3)	251,47	288,28	367,18	473,76	222,28	88,4
Пенсия в намален размер (чл. 68а)	451,98	536,56	649,57	800	348,02	77
Пенсия на балерини, балетисти и танцьори с осигурителен стаж в културни организации (чл. 69а)	363,95	420,64	507,62	641,11	277,16	76,2
Пенсия за лица, полагали труд при условията на първа, втора категория или при условията на подземен труд (чл. 69б)	528,95	607,25	725,15	882,2	353,24	66,8

Средна възраст на пенсиониране (ефективна възраст на пенсиониране) и среден осигурителен стаж на личните пенсии за ОСВ, отпуснати при специални условия на пенсиониране от фонд „Пенсии“

През периода 2019-2022 г. продължи повишаването на необходимите навършена минимална възраст и определен осигурителен стаж за отпускането на всички видове лични пенсии за ОСВ, включително и тази с пълен осигурителен стаж (Таблица №1). Това доведе до покачването и на средната „ефективна възраст на пенсиониране“ при всички пенсии за ОСВ от фонд „Пенсии“ на ДОО, отпуснати при специални условия (Таблица №6).

Най-голямо е повишението на средната възраст при пенсионерите с новоотпуснатата лична пенсия за ОСВ на балерини, балетисти и танцьори с осигурителен стаж в културни организации. От 47,39 години през 2019 г. тя нараства на 49,08 години през 2022 г.

При пенсионерите с новоотпуснатата лична пенсия при непълен осигурителен стаж средната възраст се повишава от 66,76 години през 2019 г. до 67,74 години през 2022 г.

Средната възраст на пенсионерите се през 2022 г. с лична пенсия за ОСВ лица, полагали труд при условията на първа, втора категория или при условията на подземен труд, е 59,11 години, при 58,15 години през 2019 г., а на тези с новоотпуснатата лична пенсия в намален размер - 62,48 години при 62,20 години в началото на периода.

Същевременно средната възраст на пенсионерите се през 2022 г. с лична пенсия за осигурителен стаж и възраст при пълен осигурителен стаж е 63,34 години при 63,24 години през 2019 г.

За разлика от средната възраст, която се повишава през разглеждания период, при средния осигурителен стаж при пенсиите за ОСВ от фонд „Пенсии“ на ДОО, отпуснати при специални условия на пенсиониране, се отчита понижение. Само при пенсионерите с новоотпуснатата лична пенсия в намален размер има леко нарастване, като при тях средният осигурителен стаж се повишава от 39,47 години през 2019 г. на 40,40 години през 2022 г.

От всички лични пенсии за ОСВ, отпуснати при специални условия на пенсиониране, с най-малък среден осигурителен стаж, превърнат към трета категория труд, са пенсионерите с новоотпуснатата лична пенсия при непълен осигурителен стаж, а с най-голям – лицата, полагали труд при условията на първа, втора категория или при условията на подземен труд.

От данните в Таблица №6 е видно, че средният осигурителен стаж, превърнат към трета категория труд, при пенсионерите с новоотпуснатата лична пенсия за осигурителен стаж и възраст при пълен осигурителен стаж през целия разглеждан период е малко над 38 години.

Въпреки покачващата се средна възраст на пенсиониране, осигурителният стаж на пенсионерите с новоотпуснати лични пенсии за ОСВ (в т.ч. пенсии, отпуснати по общия ред) намалява.

Таблица № 6. Средна възраст и среден осигурителен стаж на пенсионерите с новоотпуснати лични пенсии за ОСВ от фонд „Пенсии“, разпределени по видове пенсии за периода 2019-2022 г. (години)

Показатели	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.
Пенсия за ОСВ при пълен осигурителен стаж (чл. 68, ал. 1-2)				
Средна възраст	63,24	63,3	63,24	63,34
Среден осигурителен стаж	38,73	38,89	38,77	38,3
Пенсия за ОСВ при непълен осигурителен стаж (чл. 68, ал. 3)				
Средна възраст	66,76	66,9	67,57	67,74
Среден осигурителен стаж	22,97	23,2	22,81	22,6
Пенсия за ОСВ в намален размер (чл. 68а)				
Средна възраст	62,2	62,03	62,44	62,48
Среден осигурителен стаж	39,47	40,41	40,56	40,4
Пенсия за ОСВ на балерини, балетисти и танцьори с осигурителен стаж в културни организации(чл. 69а)				
Средна възраст	47,39	49,32	47,33	49,08
Среден осигурителен стаж	36,45	38,4	35,8	35,81
Пенсия за ОСВ за лица, полагали труд при условията на първа, втора категория или при условията на подземен труд (чл. 69б)				
Средна възраст	58,15	58,44	58,73	59,11
Среден осигурителен стаж	42,65	42,77	42,79	42,47

Забележка: Посоченият осигурителен стаж е превърнат към трета категория труд.

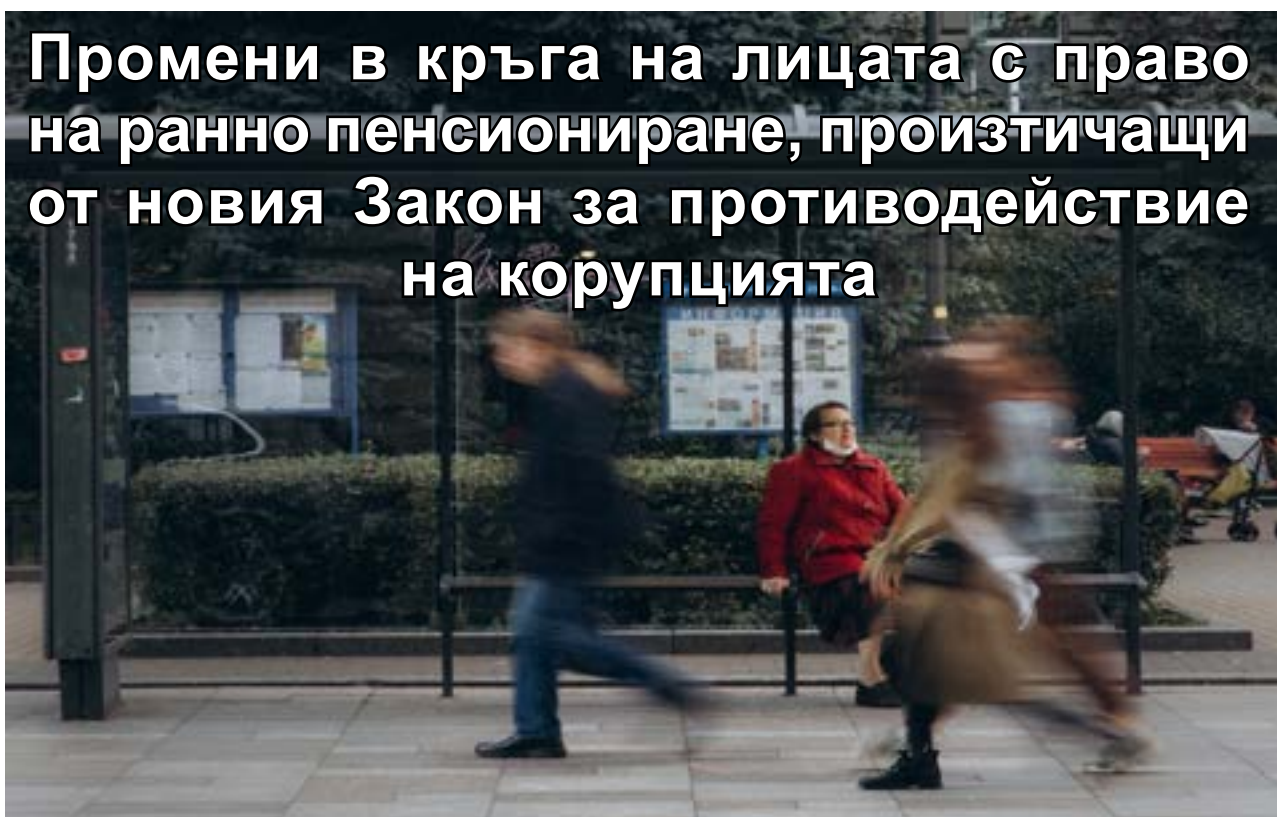
В обобщение за периода от 2019 г. до 2022 г. могат да бъдат направени следните изводи:

- Общият брой на личните пенсии за осигурителен стаж и възраст, изплащани от фонд „Пенсии“ на ДОО, намалява със 79 980 или с 5,3% вследствие на намалението (със 130 012 или 10,6%) на броя на пенсиите при пълен осигурителен стаж;
- Общият брой на личните пенсии за ОСВ, отпуснати при специални условия на пенсиониране, се увеличава с 50 032 или с 18,0%. Нараства броят на всички видове пенсии от коментираната съвкупност, като с най-бързи темпове расте броят на пенсиите в намален размер;
- Делът на личните пенсии за ОСВ, отпуснати при специални условия на пенсиониране, се увеличава в структурата на личните пенсии за ОСВ, изплащани от фонд „Пенсии“, за сметка на дела на пенсиите, отпуснати по общия ред;
- Почти половината от общия брой на новоотпуснатите лични пенсии за ОСВ от фонд „Пенсии“ са отпуснати при специални условия на пенсиониране. Техният дял нараства за периода от 47,3% на 49,3%;

- Делът на разходите за лични пенсии за ОСВ, отпуснати при специални условия на пенсиониране, като част от общата съвкупност на разходите за лични пенсии за ОСВ, изплащани от фонд „Пенсии“, нараства устойчиво през периода – от 17,5% до 21,6%;
- С най-висок среден месечен размер са личните пенсии, отпуснати на лица, полагали труд при условията на първа, втора категория или при условията на подземен труд, а с най-нисък – личните пенсии, отпуснати при непълен осигурителен стаж;
- Най-рано с лична пенсия за ОСВ от ДОО се пенсионираат балерините, балетистите и танцьорите в културни организации, а най-късно – лицата с непълен осигурителен стаж;
- С най-голям осигурителен стаж, превърнат към трета категория труд при пенсиониране, са лицата, полагали труд при условията на първа, втора категория или при условията на подземен труд, а с най-малък – лицата с новоотпуснатата пенсия при непълен осигурителен стаж.

Материалът е подготвен от отдел „Анализ и управление на риска“ в дирекция „Анализ, планиране и прогнозиране“

Актуално

Законът за противодействие на корупцията (ЗПК) бе обнародван в бр. 84 от 06.10.2023 г. на „Държавен вестник“ и влезе в сила от същата дата. С него е променено наименованието на действащия до тогава Закон за противодействие на корупцията и отнемане на незаконно придобитото имущество (ЗПКОНПИ), който продължава да действа с наименование Закон за отнемане на незаконно придобитото имущество (ЗОНПИ).

Считано от 6 октомври 2023 г., дейностите по противодействие на корупцията и по отнемане на незаконно придобитото имущество са разделени и са регламентирани в два отделни нормативни акта - в новия Закон за противодействие на корупцията и в изменения като заглавие и съдържание ЗПКОНПИ.

Всеки един от тези закони предвижда функционирането на самостоятелна комисия – новата Комисия за противодействие на корупцията и Комисията за отнемане на незаконно придобитото имущество, доскоро известна с наименованието Комисия за противодействие на корупцията и за отнемане на незаконно придобитото имущество (КПКОНПИ).

Комисията за противодействие на корупцията е новият орган за превенция и противодействие на корупцията и за установяване на конфликт на интереси по смисъла на ЗПК. Комисията за отнемане на незаконно придобитото имущество е независим специализиран постоянно действащ държавен орган за осъществяване на политиката по отнемане на незаконно придобитото имущество по смисъла на едноименния закон. Функциите, структурата, правомощията и т.н. на всяка една от посочените комисии са детайлно регламентирани в съответните разпоредби на горепосочените два закона.

От пенсионно-осигурителна гледна точка най-съществените промени са свързани с това на кои лица е предвидено да се зачита осигурителен стаж от първа категория труд и кои лица могат да ползват права за ранно пенсиониране по условията на чл. 69, ал. 2 от Кодекса за социално осигуряване (КСО) за периодите до 6 октомври 2023 г. и след тази дата. Считано от същата дата, чл. 69, ал. 2 от КСО е изменен, като от обхвата на правоимащите лица отпадат държавните служители по разпоредбата на чл. 16, ал. 2 от ЗПКОНПИ, като последната е отменена. На тяхно място в нормата на чл. 69, ал. 2 от КСО са включени държавните служители по чл. 15, ал. 3, т. 1 от новия Закон за противодействие на корупцията.

Новата Комисия за противодействие на корупцията осъществява дейността си чрез извършване на разследващи

функции по смисъла на Наказателно-процесуалния кодекс по образувани от прокуратурата досъдебни производства за тежки корупционни престъпления, производства за установяване на конфликт на интереси, деклариране и проверка на несъвместимост, имущество и интереси и превенция на корупцията, по отношение на лица, заемащи публични длъжности, изчерпателно определени в закона.

В ЗПК е посочена структурата на комисията, включваща специализирана дирекция „Противодействие на корупцията“, специализирана администрация със съответни дирекции, обща администрация със свои дирекции и Инспекторат. В дирекция „Противодействие на корупцията“, специализираната и общата администрация работят:

1. инспектори, осъществяващи оперативно-издирвателна дейност и разследващи инспектори;
2. държавни служители по смисъла на Закона за държавния служител;
3. лица по трудово правоотношение.

С изрична разпоредба в ЗПК е посочено, че трудът на членовете на Комисията за противодействие на корупцията, на разследващите инспектори и на инспекторите, осъществяващи оперативно-издирвателна дейност, се зачита за труд от първа категория. Това означава, че при пенсиониране осигурителният стаж на тези лица следва да бъде превърнат, като три години осигурителен стаж от първа категория труд се зачитат за пет години стаж от трета категория.

Същественото обаче е, че не за всички лица на гореизброените длъжности е предвидено да ползват права за ранно пенсиониране по чл. 69, ал. 2 от КСО. Право на ранно пенсиониране по този ред, считано от 6 октомври 2023 г., могат да ползват само държавните служители по чл. 15, ал. 3, т. 1 от ЗПК, а именно – инспекторите, осъществяващи оперативно-издирвателна дейност, и разследващите инспектори, които с изменение на КСО от същата дата са включени в разпоредбата на чл. 69, ал. 2. По смисъла на закона инспектор е служител, заемащ длъжността „инспектор“, „старши инспектор“, „главен инспектор“, „специален инспектор“ или „държавен инспектор“.

Не е предвидено членовете на самата Комисия за противодействие на корупцията да могат да ползват права за ранно пенсиониране по разпоредбата на чл. 69, ал. 2 от КСО, тъй като не са включени в кръга на правоимащите лица.

Трудовите и служебните правоотношения на служителите на бившата вече КПКОНПИ, които са осъществявали дейности по чл. 13, ал. 1, т. 1-5 и т. 12 от ЗПКОНПИ преминават към Комисията за противодействие на корупцията. Това са именно дейностите, свързани с противодействие на корупцията, обхванати с новия закон, и вменени в компетентностите на новосъздадената комисия, подробно описани в чл. 13 от ЗПК.

До промяната, аналогично, с нормата на чл. 22, ал. 3 от ЗПКОНПИ е регламентирано, че трудът на членовете на КПКОНПИ и на органите по чл. 16, ал. 1 и ал. 2 от същия закон се зачита за първа категория. Както и преди извършване на законовите промени обаче, не всички лица от посочения кръг ползват право за ранно пенсиониране по условията на чл. 69, ал. 2 от КСО, а само директорът и инспекторите в дирекцията, която извършва дейности за противодействие на корупцията, съгласно чл. 16, ал. 2 от ЗПКОНПИ. Само за последните е приложима редакцията на действащата до 6 октомври 2023 г. разпоредба на чл. 69, ал. 2 от КСО - придобитият дотогава от тях осигурителен стаж се зачита за труд от първа категория и им дава възможност да ползват права за ранно пенсиониране по тази норма.

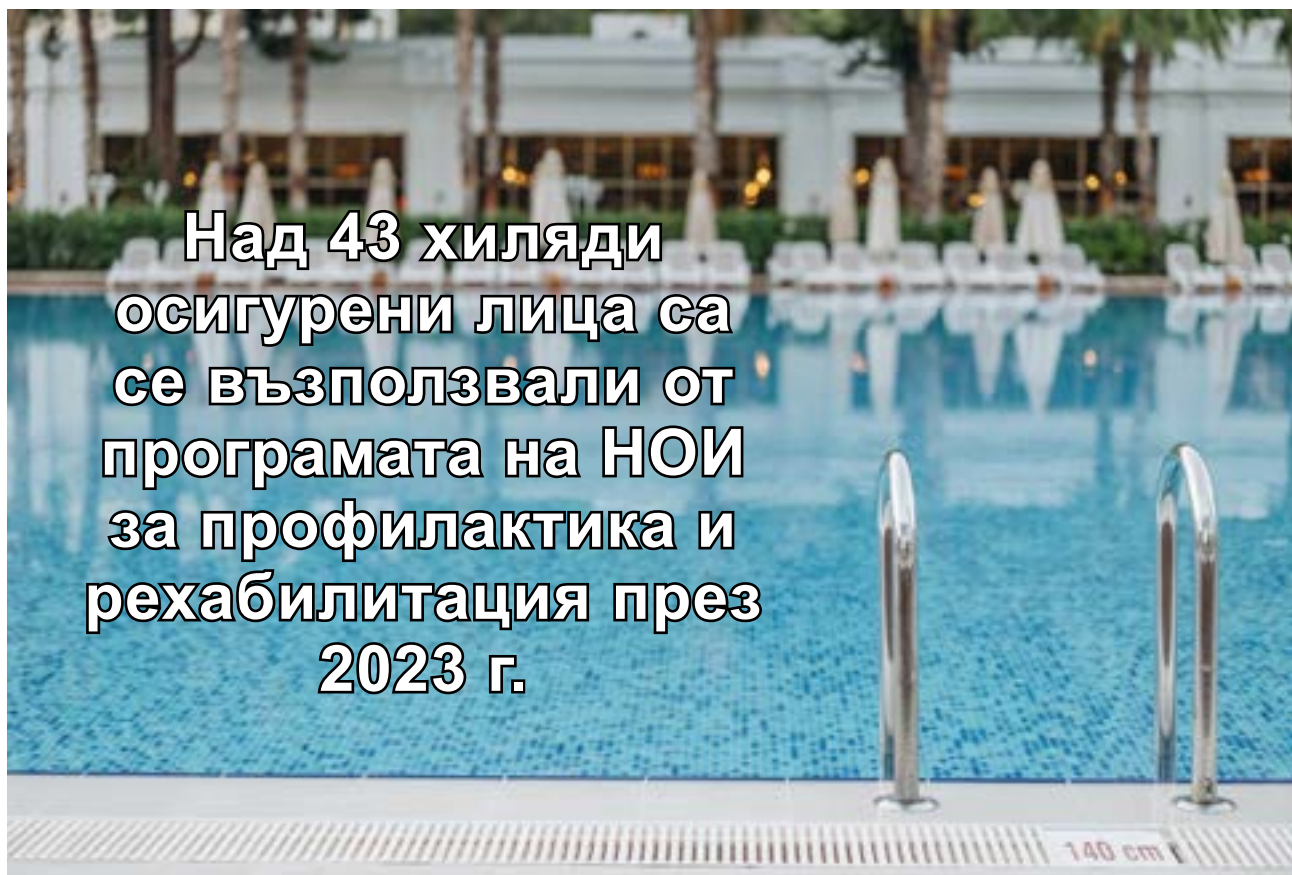
След промяната, считано от 6 октомври 2023 г., разпоредбата на чл. 16, ал. 2 от Закона за отнемане на незаконно придобитото имущество (загл. изм.) е отменена, а нормата на чл. 22, ал. 3 от същия закон е съответно изменена, като съгласно актуалния ѝ текст от първа категория продължава да се зачита трудът на членовете на Комисията за отнемане на незаконно придобитото имущество, както и на органите по чл. 16, ал. 1 от закона, но без възможност да ползват права за ранно пенсиониране по чл. 69, ал. 2 от КСО.

Важно за правоимащите лица по чл. 69, ал. 2 от КСО е да бъде подчертано, че с новата редакция на тази разпоредба не са извършени промени както относно изискуемата възраст за пенсиониране, така и по отношение на необходимата продължителност на осигурителния стаж за придобиване на право на ранно пенсиониране. Тук се има предвид както общият осигурителен стаж, така и специалният такъв, който е действително изслужен по изброените в нормата закони. Няма изменение и в нормата на чл. 69, ал. 9 от КСО, която регламентира постепенното ежегодно нарастване с по 2 месеца на възрастта за придобиване на право на пенсия по чл. 69, ал. 2 от КСО до достигане на 55-годишна възраст за лицата и от двата пола.

С оглед на това изискванията за придобиване на право на ранно пенсиониране по чл. 69, ал. 2 от КСО се запазват такива, каквито са установени с пенсионната реформа от 2015 г., а именно:

- за 2023 г. – възраст 54 години за жените и мъжете и придобит общ осигурителен стаж 27 години, от които 2/3 или 18 години на длъжност по посочените в разпоредбата закони;
- за 2024 г. – възраст 54 години и 2 месеца за жените и мъжете и придобит общ осигурителен стаж 27 години, от които 2/3 или 18 години на длъжност по посочените в разпоредбата закони.

Материалът е подготвен от Станимира Станева и Елена Владимирова, главни експерти по осигуряването в отдел „Методология на отпускане на пенсиите“

Възстановяване

Дейността по профилактика и рехабилитация, финансирана от Националния осигурителен институт (НОИ) се провежда за 25-та поредна година. Популяризирането на дейността създаде голям обществен интерес през годините и увеличи броя на лицата, които при наличие на медицински показания ползват правото на парична помощ за профилактика и рехабилитация. Дори в условията на пандемията от коронавирус през 2020 г. и 2021 г. НОИ продължи да провежда програмата за профилактика и рехабилитация. През 2022 г. бе наблюдавана тенденция на увеличение с около 5000 годишно на броя на лицата, възползвали се от програмата, спрямо тези година по-рано. Данните за 2023 г. сочат ново увеличение - с около хиляда повече спрямо миналата година.

Право на парични помощи за профилактика и рехабилитация имат лицата, за които са били внесени или са дължими осигурителни вноски за период от шест последователни календарни месеца, предхождащи месеца, през който се провежда профилактиката и рехабилитацията. Това изискване не се отнася за лица с увреждане, получено в резултат от претърпяна трудова злополука или професионална болест. Право на парични помощи имат и лицата, получаващи лична пенсия за инвалидност, ако не са навършили възрастта по чл. 68, ал. 1 от Кодекса за социално осигуряване (КСО) и срокът на инвалидността в експертното решение на ТЕЛК/НЕЛК не е изтекъл. Паричната помощ на всяко правоимащо лице се предоставя еднократно в рамките на една календарна година, като продължителността е 10 дни.

Всяка година със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване (ЗБДОО) се определят средства, които да се разходват за тази дейност по условия и ред, регламентирани в Наредба №1 от 13 февруари 2007 г. за ползване и изплащане на паричните помощи за профилактика и рехабилитация. За 2023 г. предвидените средства са в размер на 28 504 000 лв.

През настоящата година са сключени договори с 23 юридически лица за общо 52 изпълнители на дейността по профилактика и рехабилитация, разположени на територията на 15 области - София-град, София-област, Пловдив, Варна, Бургас, Габрово, Монтана, Пазарджик, Стара Загора, Добрич, Благоевград, Кюстендил, Велико Търново, Хасково и Смолян.

С най-голям брой изпълнители и съответно - с най-висок относителен дял, са областите Бургас с 9 изпълнители (17,3% от общия брой), Пловдив с 8 изпълнители (15,4%), София-град и Пазарджик с по 5 изпълнители (9,6%), София-област, Смолян, Стара Загора, Благоевград и Монтана с по 3 изпълнители (5,8%).

Финансирането на дейността по профилактика и рехабилитация през тази година се осъществи при следните нормативни условия:

- средства за не повече от общо 4 основни диагностични и терапевтични процедури дневно (вкл. прегледите и изследванията) по цени, утвърдени от Надзорния съвет на НОИ;
- частична парична помощ за хранене – крайна цена в размер на 8,00 лв. за един храноден;
- лимит за една нощувка - крайна цена в размер на 23,00 лв.

Към 30 ноември 2023 г. са издадени общо 43 000 удостоверения, като са изплатени направените разходи по 41 819 удостоверения, разпределени по фондове на държавното обществено осигуряване (ДОО), както следва:

- 40 946 от фонд “Общо заболяване и майчинство”;
- 837 от фонд “Пенсии”;
- 28 от фонд “Пенсии, несвързани с трудова дейност”;
- 8 от фонд “Трудова злополука и професионална болест”.

Уسوените средства за дейността са в размер на 23 303 418 лв. Общо изплатените суми от съответните фондове на ДОО са разпределени, както следва:

- 22 825 559 лв. от фонд “Общо заболяване и майчинство”;
- 461 619 лв. от фонд “Пенсии”;
- 15 169 лв. от фонд “Пенсии, несвързани с трудова дейност”;
- 1 071 лв. от фонд “Трудова злополука и професионална болест”.

В разпределението на изплатените суми по фондове с относителен дял 97,95% от общия разход са средствата от фонд “Общо заболяване и майчинство”, 1,98% са от фонд “Пенсии” и под 1% - от фондовете “Пенсии, несвързани с трудова дейност” и “Трудова злополука и професионална болест”.

Разпределението на изразходваните средства по предоставени услуги е следното:

- за нощувки – 9 604 110 лв. (41,21% от общия разход на средства);
- за диагностични и терапевтични процедури – 10 358 716 лв. (44,45%);
- за частична парична помощ за хранене – 3 340 592 лв. (14,34%).

От лицата, провели профилактика и рехабилитация, с най-голям относителен дял са тези със заболявания на опорно-двигателния апарат (74,33% от всички участници в програмата) и на периферната нервна система (22,59%).

Разпределени по възрасти, най-голям е относителният дял на лицата над 51-годишна възраст – 73,89%, което кореспондира с по-високата заболеваемост за тази възрастова група. На второ място с 25,42% е делът на лицата от 31- до 50-годишна възраст. Несъществен е относителният дял на преминалите през програмата лица под 30-годишна възраст – 0,69%. От ползвалите паричната помощ лица 60,51% са жени.

По процент трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане броят на лицата, ползвали програмата на Националния осигурителен институт, е следният:

- с пожизнена инвалидност – 242 лица;
- с трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане от 50 до 70,99 на сто – 411 лица;
- с трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане от 71 до 90 на сто – 309 лица;
- над 90 на сто трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане – 83 лица.

Данните от изхода на проведената профилактика и рехабилитация през 2023 г. показват, че всички лица са с подобро здравословно състояние.

Разпределението по изпълнители на дейността на лицата, участвали през 2023 г. в програмата, е отразено в следващата таблица:

Юридически лица, изпълнители на дейността по профилактика и рехабилитация	Преминали лица към 30 ноември 2023 г.
	/%/
„ПРО“ ЕАД	49,57
„СБР – НК” ЕАД	12
ВМА	9,2
„СБР Стайков и фамилия“ ЕООД	5,36
„Балнеологичен център “Камена““ ЕАД	5,16
„СБР – Вита“ ЕООД	4,81
„СБР - Бургаски минерални бани“ ЕАД	2,11
„СБР – Варна“ АД	1,74
СБР „Мари” ЕООД	1,53
„СБР – Орфей” ЕООД	1,29
„СБР Медика – Албена“ ЕООД	1,26
„СБРФРМ - Димина” ЕООД	1,14
„СБР - Сапарева баня“ АД	0,99
„СБР – Тузлата“ ЕООД	0,93
„СБР – Марикостиново“ ЕООД	0,75
„СБР – Здраве“ ЕАД	0,58
„СБР „Света Богородица““ ЕООД	0,44
„СБР - Петрич” ЕООД	0,31
„СБР Баня“ АД	0,3
„СБР – Витус“ ООД	0,21
„СБР „Айлин““ ЕООД	0,18
„СБР - Несебър” АД	0,09
„СБР - Родопи” ЕООД	0,05
Общо:	100

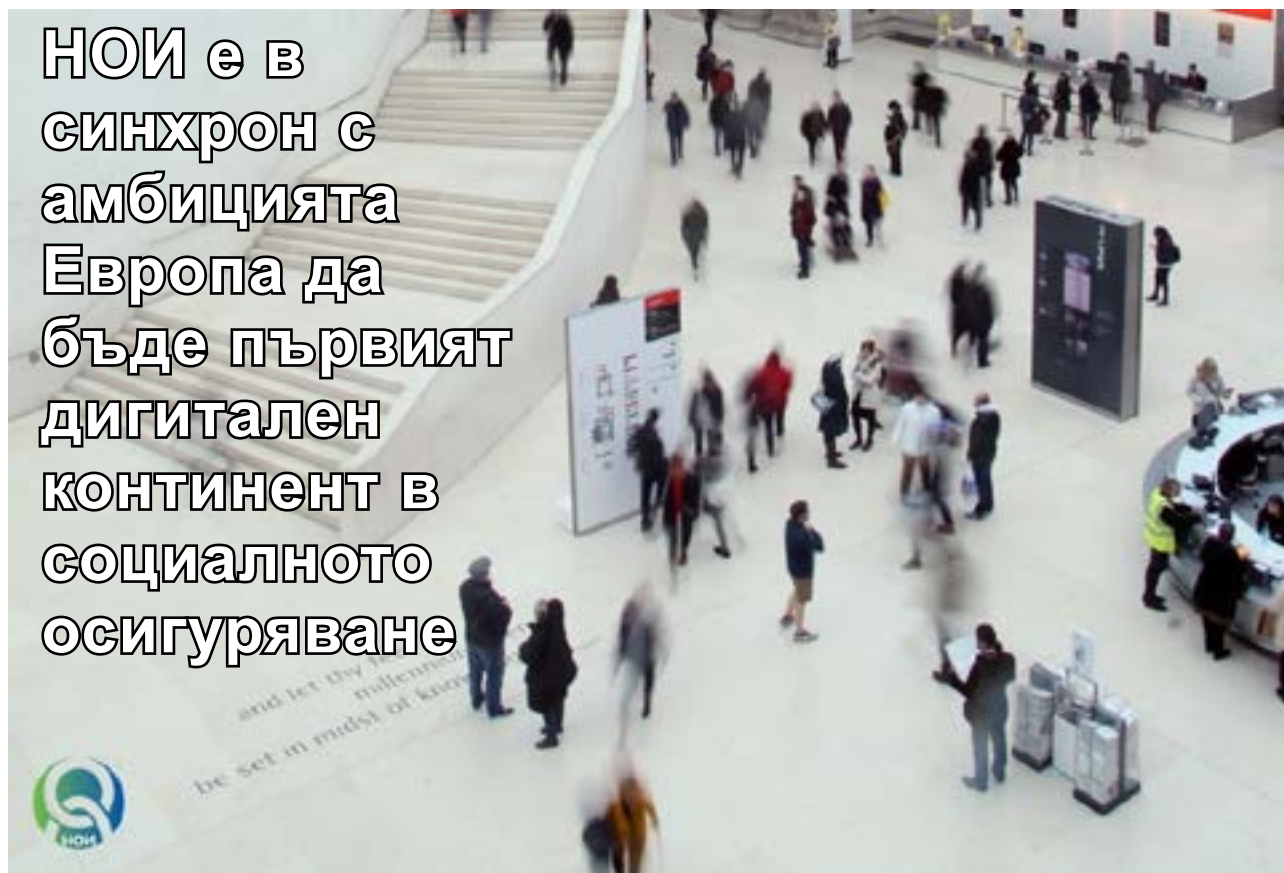
От общия брой лица 49,57% са провели профилактика и рехабилитация в изпълнителите на дейността към “Профилактика, рехабилитация и отдих” ЕАД. Към 30 ноември 2023 г. за тях са изплатени 11 426 661,00 лв., което е 49,03% от всички изплатени средства. В изпълнителите на дейността към “Специализирани болници за рехабилитация – Национален комплекс” ЕАД са провели профилактика и рехабилитация 12,00% от общия брой лица. Изплатени са 2 745 066.00 лв., което е 11,78% от общо изплатените към края на ноември средства. На трето място е Военномедицинска академия с относителен дял от 9,20% на лицата и 9,29% на изплатените средства.

Програмата за профилактика и рехабилитация на НОИ позволява на хиляди осигурени лица със заболявания да получат парична помощ, за да се рехабилитират в различни специализирани болници и рехабилитационни центрове в популярните български балнеокурорти. Тя ежегодно изпълнява поставените ѝ дългосрочни задачи в икономически, здравен и социален аспект:

- подобряване на здравето на лицата в трудово активна възраст и подпомагане завръщането им в обичайната семейна, професионална, културна и обществена среда;
- подобряване качеството на живот на осигурените лица.

Материалът е подготвен от Йорданка Николова, главен експерт по осигуряването в отдел „Експертиза на работоспособността и трудова злополука“

Цифровизация без граници

През 2023 г. Националният осигурителен институт (НОИ) продължи да развива процесите на проактивно участие в различни събития с представители на Европейската платформа за социално осигуряване (ESIP), Комисията по заетост и социални въпроси (EMPL) на Европейския парламент, Генерална дирекция „Трудова заетост, социални въпроси и приобщаване“ на Европейската комисия, и в различните срещи, организирани от европейската и световна мрежа на Международната асоциация за социално осигуряване (ISSA). НОИ разшири сътрудничеството си с организации като Европейския орган на труда, Международната организация по миграция, както и с функционално сходни институции от други страни.

Българската социалноосигурителна институция подкрепи амбицията на Европейския съюз да бъде първият дигитален континент чрез стратегията Цифрово десетилетие 2030 (Digital Decade 2030), осъзнавайки предизвикателствата на глобалната дигитална надпревара, определяща темпото на дигитализация на координацията на социалното осигуряване: добре проектираните и устойчиви дигитални решения са от изключителна важност в тази чувствителна област. Като съвместен продукт на НОИ и останалите партньорски организации бяха отправени следните препоръки към Европейската комисия (ЕК) и Европейския съвет (ЕС):

- въвеждане на холистичен подход за справяне с дигитализацията на социалната сигурност и нейната координация чрез интегриране на всички съществуващи и бъдещи дигитални инициативи в рамките на съгласуван план;
- гарантиране, че дигитализацията на координацията на социалната сигурност допълва други процеси, което води до намаляване на административната тежест за социалноосигурителните институции и за гражданите, особено по отношение на нуждите на най-уязвимите;
- дигитализиране на социалното осигуряване и неговите процеси на координация (където е възможно и най-уместно), като същевременно се гарантира, че никой бенефициент не е забравен;
- определяне на оперативната съвместимост в контекста на координацията на социалната сигурност, като същевременно се зачитат спецификите на националните системи за социална сигурност;

- преосмисляне на опита и обратната връзка на социалноосигурителните институции относно ежедневната употреба на настоящи дигитални решения за по-нататъшно планиране и наблюдение;
- предложения за подходящо финансиране за подкрепа на нуждите от човешки ресурси и информационно-комуникационни технологии за разработване и изпълнение на нови проекти за дигитализация.

Експерти на НОИ наблюдават бизнес процесите в редица пилотни проекти и консорциуми под егидата на ЕК, като целта е проучване на възможностите за директна финансова помощ за изграждане на цялостен мобилен портфейл за социалноосигурителни услуги в страната, съвместим със социалноосигурителните системи на територията на ЕС.

Институтът се включи в конференцията „ДОСТ 2023: единна платформа за предоставяне на гъвкави, иновативни и устойчиви услуги“ през септември в Баку, Азербайджан. На форума участва Ивайло Иванов, управител на НОИ, заедно с ръководни служители на Министерството на труда и социалната политика и Агенцията по заетостта. Като поредна стъпка към задълбочаване на сътрудничеството и обмена на добри практики в областта на социалното осигуряване и услуги между двете страни, по време на събитието беше проведена и среща с Анар Каримов, заместник-министър на труда и социалната защита на населението на Азербайджан.

През 2023 г. се засили проактивната работа на служителите на НОИ по отношение на координацията и дигитализацията в областта на социалното осигуряване, което да позволи на системите на института да отговорят на предизвикателствата, произтичащи от високата мобилност на граждани и работници в цяла Европа (ускоряване и опростяване на процедурите, улесняване на обмена между институциите, достъп до права за бенефициенти, борба с рискове от измама и грешка и др.), в съответствие с разпоредбите на Регламент 883/2004. Бяха проведени дискусии с представители на Постоянното Представителство на Република България в ЕС относно предложението на Председателството за ревизия на координационните регламенти (883/2004 и 987/2009) и първото компромисно предложение по Предложението за Директива за създаване на Карта на ЕС за хора с увреждания, на която институтът предостави статистика и анализи, свързани с обещанията за безработица в случаи на трансгранична трудова мобилност, условията на т.нар. „предварително уведомяване“ и др.

НОИ взе участие и в другите актуални обсъждания и консултации, свързани с демографската криза, дългосрочните грижи за хора в напреднала възраст, работата за платформи, правата на работещите в тях и достъпа до социално осигуряване, класификация на определени професии, промени в условията на труд, разширяване на нови права и отговорности и т.н.

За поредна година продължават вече традиционните консултационни дни, съвместно със службите по социално осигуряване на Германия. Бяха организирани и консултации за български граждани в Кипър, Гърция и Испания.

Материалът е подготвен от Йолита Влаевска-Кирова, директор на дирекция „Международно сътрудничество и проекти“